

**მიმართვა “ვეფხისტყაოსნის”
ოფიციალურ მიმოწერაში**

რუსთველის “ვეფხისტყაოსანში” ოფიციალური მიმოწერა მრავალი თვალსაზრისით პოემის მნიშვნელოვანი და მეტად საყურადღებო ნაწილია. აღორძინების პერიოდის ფეოდალური საქართველო, ქვეყნის სოციალურ-პოლიტიკური ვითარება მნიშვნელოვანწილად განაპირობებს მთლიანად პოემისა და კონკრეტულად ოფიციალური წერილების ფორმასა და შინაარსს, ენას, სტილს, სტრუქტურას, გამოყენებულია ახალი ტერმინები, მიმართვის თავისებური და მეტაწილი საინტერესო ფორმები და სხვა საყურადღებო ენობრივი საშუალებები.

პოემა გამოირჩევა წერილთა მრავალფეროვნებით, გამოვყოფთ ე. წ. კეთილგანწყობილ და არაკეთილგანწყობილ წერილებს: წერილებს მიწერილს პატრონის, ყმის, სატრაფოსა და მტრისადმი, აგრეთვე, ანდერძს და სხვ. საინტერესოა შიკრიკისათვის სიტყვიერი ან წერილობითი დანაბარებიც. სხვადასხვა შინაარსის ოფიციალური წერილი სხვადასხვა ტონის, განწყობის, მოთხოვნის, დავალების, რიდისა თუ მუქარის შემცველი ლექსიკა-ფრაზეოლოგიით გამოირჩევა; ყოველი მათგანი სტილებრივი შესაბამისობით ხასიათდება და არა მარტო ლექსიკითა და გამომსახველობითი ხერხით არის დაწერილი, არამედ გრამატიკულადაც ოფიციალური სტილისათვის შესაფერის ნეიტრალურ, ცერემონიულ თუ მტიციებით რიტორიკასთანაა მისადაგებული (იგულისხმება სიტყვაწარმოებები, ტერმინული ყალიბები, წინადადების წევრთა თანმიმდევრობა და სხვ.) .

“ვეფხისტყაოსანში” ოფიციალური მიმოწერის ნიმუშებად უნდა მივიჩნიოთ: “წიგნი ავთანდილისა თავის ყმათათანა”, “წიგნი ტარიელისა ხატაელთანა”, “წიგნი ტარიელისა ინდოეთ მეფის წინაშე და გამარჯვებით შემოქცევა”, “ანდერძი ავთანდილისა როსტევან მეფის წინაშე”, “წიგნი ავთანდილისა ფრიდონთანა” და სხვ.

მიმართვა “ვეფხისტყაოსნის” ოფიციალური მიმოწერის აუცილებელი კომპონენტია. მიმართვა ხშირად მისამართი პირისა თუ პიროვნებების ერთგვარ დახასიათებასა და მათდამი წერილის ავტორის დამოკიდებულებასაც გამოხატავს. კერძოდ, ოფიციალური წერილების მიმართვაში აღნიშნულია: პატრონისადმი მოკრძალება, ყმისადმი ნდობა და პატივისცემა, მეგობრისადმი ერთგულება, მტრისადმი დაუნდობლობა, ქალისადმი აღტაცება. მიმართვა ხშირად მთელი ტაეპითაა წარმოდგენილი.

“ვეფხისტყაოსანში” მოქმედება ფეოდალურ საქართველოში პატრონყმული სოციალური ცხოვრების ფონზე ვითარდება. ავთანდილი მეფის ყმაა, მავრამ, ამავე დროს, არის პატრონი, საკუთარი ყმების მფლობელი მემამულე. სავარაუდოდ, შერქადიხსაც უხდა ჰყოლოდა საკუთარი ყმები; ის ერთდროულად უხდა

ყოფილიყო მოყმეც და პატრონიც. ამრიგად, დასტურდება პატრონყმული ურთიერთობის სამი რგოლი: მეფე და ავთანდილი, ავთანდილი და შერმადინი, შერმადინი და მისი მოყმეები. მსგავსი ურთიერთობაა ტარიელსა და ფარსადანს შორის, აქაც ადგილი აქვს პატრონყმული სოციალური სისტემის დამახასიათებელ მოვლენებს. ყმა ერთგულად, დაუზარებლად, კრძალვითა და რიდით უნდა ემსახურებოდეს თავის პატრონს, სამაგიეროდ, პატრონიც უნდა ამჟღავნებდეს სულგრძელობის, კეთილშობილებისა და კაცთმოყვარეობის საუკეთესო თვისებებს. სწორედ ასეთი განწყობითაა შესრულებული პატრონისა თუ ყმისადმი მიწერილი წერილები და ეს დამოკიდებულება იგრძნობა ოფიციალური წერილების მიმართებებშიც:

“ჩემო ყმანო, გამზრდელნო და ზოგნო ზრდილნო,
ერთგულნო და მისანდონო, ამას ზედა გამოცდილნო...”

თუ თავისი ყმებისადმი მიმართვაში ავთანდილი მათ დამსახურებასა და ერთგულებაზე ასე ხატოვნად საუბრობს, ფრიდონისადმი მიმართვა, ძირითადად, მეგობრის ხოტბა-დიდებას წარმოადგენს და, ჩვეულებისამებრ, ჰიპერბოლიზებულია:

”დაწერა: “ფრიდონ მაღალო, სვე-სრულო მეფეთ-მეფეო,
ლომისა მსგავსო ძალ-გულად, მზეო შუქ-მოიეფეო...”

საოცარი რიდით, კრძალვითა და სიყვარულით მიმართავს ავთანდილი როსტევან მეფეს ანდერძში:

“ჰე, მეფეო, გავიპარე ძებნად ჩემგან საძებრისად!...

შემინდევ და წამატანე მოწყალეობა ღმრთებრისად“.

სულ სხვა ტონითა და განწყობითაა შესრულებული ტარიელისა და ხატაელთა მეფის მიმოწერა. მათ წერილებში მიმართვა მუქარის, მბრძანებლური და უკადრისი ტონის შემცველია:

“ესე რა ჰნახოთ ბრძანება, აქამცა მოიარებით..

სჯობს, რომე გვნახე, თავისა სისხლთა ნუ ეზიარებით”.

საპასუხო წერილში რამაზ მეფე უცერემონიო და კატეგორიულია:

“მოეწერა: “რამაზ მეფე წიგნსა გიწერ ტარიერსა..

ამის მეტსა ნუშეცა ვნახავ კვლავა წიგნსა შენ მიერსა”.

მიმართვის ფორმად გამოყენებულია, როგორც სახელობითი მიმართვა, ასევე, წოდებრივი, პატრონყმული, მეგობრული და ოფიციალური ურთიერთობის გამომხატველი ტერმინოლოგიაც: **ფრიდონ, ტარიელ, მეფეო, ყმანო, ძმაო, პატრონო** და სხვ.

მორფოლოგიურ-სინტაქსური თვალსაზრისით, პოემისა და მათ შორის ოფიციალური მიმოწერის მიმართვის ენა ეპოქის ენობრივი ნორმების შესაბამისადაა შესრულებული. გვხვდება ძველი და ახალი სალიტერატურო ენისათვის დამახასიათებელი ფორმები. მიმართვაში თვალშისაცემია კომპოზიტების, ზედსართავი სახელებისა და ნაცვალსახელების სიჭარბე და გამოყენებული შორისდებულები: **მეფეთ-მეფეო, შორი-შორ, სვე-სრულო, ძალ-გულად, შუქ-მოიეფეო, მაღალო, მორჭმულო, ერთგულნო, მისანდონო, გამოცდილნო, ზრდილნო, მე, ჩემი, ჩემნო, ჩვენო, ესე, ამის, ჩემთა, თქვენ, მათი, აქამცა, ამა, ჩემსა, აჰა, ჰე** და სხვ.

მიმართვა, ჩვეულებისამებრ, წოდებითშია დასმული. სახელთა ბრუნებისა და სიტყვათა წარმოებისას ძველი წესია დაცული: **უმცროსმან ძმამან, ამასზედა, აქამცა, კვალა, რაგვარა, სუფევიმთცა, ღმრთეებისად...**; ხშირია მოთხრობითის – მან ნიშნის გამოყენება: **სოფელმან, ძმამან, ჩემმან..**, მრავლობითი ძირითადად ნართანიანია: **ჩრდილნო, ერთგულნო, გამზრდელნო, ზოგნო, ჩემნო, ყოვლნო, შემოყრილნო, ყმანო, მეფენი** და სხვ. აღრესატის აღნიშვნისას ხშირად ვხვდებით თანდებულის ფორმებს: **მტერთაგან, ჩემგან, ერთგან, შენგან, ზედა, შენ მიერსა...**, ორმაგ ბრუნვის ნიშნებსა და ემფატიკურ –ა-ს: **საძებრისად, საუბრისად, ანდერძისად, ღმრთეებისად, მოყვარულსა, განზრახულსა, სწავლათქმულსა, ხელითა, ბნელითა, საკრძალველითა, ჩემისა, ერსა, მონაწერსა, ტარიელსა, თავისა, წერთა** და სხვ. მიმართვაში მსაზღვრელ-საზღვრულის წყობა ძირითადად პრეპოზიციურია და გვაქვს შეთანხმება ბრუნვასა და რიცხვში: **ბევრსა ერსა, ჩემთა ცეცხლთა, უმცროსმან ძმამან, ჩემნო ყმანო, ჩემი ამბავი, ჩემისა საწადლისა** და სხვ. წინადადებები მარტივი და ხშირ შემთხვევაში ერთგვარწევრიანია, რუსთველის ენას სიტყვაწარმოებითი ფორმების სიუხვე და მრავალფეროვნება ახასიათებს. ასეთი სიტყვების გამოყენება რითმისა და ლექსთწყობის საჭიროებით აიხსნება. სწორედ ამ თვალსაზრისით ოფიციალური მიმოწერის მიმართვის კონტექსტში გამოყენებულია –**იან** და –**ებრ** სუფიქსები: (ი. გიგინეიშვილი, 1944)

“...ჩემი ამბავი დასტური ამად გაცნობე გვიანად;

მეფე შევიპყარ, მოგივალ მე ალაფიან-ტყვიანად”.

ან კიდევ:

“ვერ დავდგები შეუყრელად ჩემთა ცეცხლთა მომდებრისად;

შემინდევ და წამატანე მოწყალება ღმრთეებრისად”.

რაც შეეხება ზმნას, “ვეფხისტყაოსნის” ოფიციალური მიმოწერის მიმართვაში ზმნის გამოყენება მაქსიმალურადაა შეზღუდული, თუმცა, საინტერესოა აღინიშნოს, რომ აქაც დაფიქსირდა ზმნის ერთი ტიპის წარმოების მეორით შეცვლის რუსთველისეული მანერა, კერძოდ, ზმნაში **გავიმწარებით** ზოსალაონდელი –დ სუფიქსიანი ვნებითის ნაცვლად –ი პრეფიქსიანი ფორმაა გამოყენებული (ი. გიგინეიშვილი, 1975).

მხატვრული ხერხებიდან მიმართვაში არის: **შედარება** – “ლომისა მსგავსო ძალ-გულად..”, “თქვენ ჩემისა საწადლისა მიდგომილნო, ვით აჩრდილნო..”; **მეტაფორა** – “უმცროსმან ძმამან შორი-შორ სალამი დავიყვებო!”, “შოვლენილო და მორჭმულო, მტერთა სისხლისა მჩქეფეო...”, “სჯობს, რომე გვნახე, თავისა სისხლსა ნუ ეზიარებით”; **ეპითეტი** – “ფრიდონ მაღალო, სვე-სრულო”, “შოვლენილო და მორჭმულო...”, “ერთგულნო და მისანდონო, ამას ზედა გამოცდილნო...”, “გამზრდელნო და ზოგნო ზრდილნო..”; **ეპიფორა** – “მეფეთ-მეფეო.. შუქ-მოიფეო.. სისხლისა მჩქეფეო.. სალამი დავიყვებო..”; “საუბრისად... საძებრისად... მოდებრისად... ღმრთეებრისად...” და სხვ.

ამრიგად, მიმართვა “ვეფხისტყაოსნის” ოფიციალურ მიმოწერაში მრავალმხრივ საინტერესოა. შინაარსობრივი და გრამატიკული თვალსაზრისით პოემა დიდძალ საინტერესო მასალას იძლევა იმდროისდელი საქართველოს

პოლიტიკური ვითარების, ყოფა-ცხოვრებისა და ენის თაობაზე. ენის თვალსაზრისით მიმართვა ხატოვანი, ექსპრესიული და არქაულია, რომელშიც ძირითადად, დაცულია ოფიციალური სტილისათვის დამახასიათებელი ნეიტრალური, ცერემონიული თუ მტკიცებითი რიტორიკა.

დამოწმებული ლიტერატურა

- ი. გიგინეიშვილი, 1944 - ი. გიგინეიშვილი, სიტყვაწარმოების თავისებურებანი ვეფხისტყაოსანში, სადისერტაციო შრომის თეზისები, 1944.
 ი. გიგინეიშვილი, 1975 - ი. გიგინეიშვილი, გამოკვლევები “ვეფხისტყაოსნის” ენის და ტექსტის კრიტიკის საკითხების შესახებ, თბ., 1975.
 შოთა რუსთაველი, “ვეფხისტყაოსანი”, თბ., 1957.

MERI LOMIA

ADDRESSING IN OFFICIAL CORRESPONDENCE OF THE “KNIGHT IN THE PANTHER’S SKIN”

Official correspondence in Rustveli’s poem “Knight in the panther’s skin” is of great importance. Social-political situation of the country is considered as a crucial precondition for identifying form, context, language, style and structure of the whole poem and specifically of official correspondence.

The poem is distinguished with diversified letters. Official letters having different context are distinguished with lexical units and phrases implying various tones, attitudes, demands, directives, awe and threats. Each of them is characterized with compatibility of style. They are created not only lexically and emphatically but grammatically as well. They are prescribed under the neutral, ceremonial or affirmative rhetoric manner relevant to official style.

Frequently the form of address in official correspondence of the “Knight in the Panther’s Skin” somehow characterizes the person/s to be addressed and reflects the attitude of the author towards them. Namely, in the addressing forms of official letters the following attitudes are envisaged: modesty towards owner, trust and respect for serf, devotion to friend, cruelty towards enemy, admiration towards woman, etc.

As a form of address name- as well as title-related addressing is used. In addition, the terms implying friendship and official relations are utilized (e.g. Pridon, Iarief, the King, serfs, brother, owner, etc).

From the perspective of morphology-syntax, the language of the poem and official correspondence addressing comes into compliance with the language norms of the epoch. The sentences are simple and mostly consist of one member. Rustveli's language is characterized with abundance and variety of words-structuring forms. The usage of the words cited above is explained by the necessity of rhyme and verse structure.

The following tropes are used in addressing: comparison, metaphor, epithet, epiphora (rhyme repetition).

Taking into consideration all above mentioned, addressing in official correspondence of the “Knight in the Panther's Skin” is widely interesting. From the perspective of context and grammar, the material prescribed under the poem is very interesting as it refers to political situation of that time Georgia, lifestyle and language. In regard to the language, it can be noted that addressing is imaginative, expressive and archaic. The neutral, ceremonial or affirmative rhetoric manner relevant to official style is mainly used in addressing.